

Mírové náměstí v Lounech, za války Hlavní náměstí a později Viktoriaplatz, slavnostně vyzdobené v rámci propagandistické akce „Viktoria“ (foto: ABS)

Armáda „V“ versus akce „Viktorie“

Střet o veřejné mínění v Protektorátu Čechy a Morava v létě 1941

STANISLAV KOKOŠKA

Na počátku roku 1941 ovládala nacistická třetí říše valnou většinu kontinentální Evropy. Jedna z bitev, kterou proti ní v tomto roce Spojenci svedli, se odehrála na poli psychologické války. V okupovaných zemích včetně Protektorátu Čechy a Morava a lokálně i na německém území se bojovalo o symbolický význam písmene V. To původně jako znak víry v porážku nacistického Německa začalo propagovat evropské vysílání BBC. Nacistická propaganda se ale na popud ministra propagandy Josepha Goebbelse pokusila tento symbol převzít a využít jej ve svůj prospěch.

 V lednu 1941 belgická redakce BBC vyzvala občany okupované země, aby všude na veřejných prostranstvích začali používat písmeno V jako symbol odporu proti nacistickému Německu. Tento znak, který byl zkratkou jak slova svoboda (nizozemsky vrijheid), tak vítězství (francouzsky victoire), se začal rychle šířit nejenom v Belgii, ale i v Nizozemsku a v okupované severní Francii. Po tomto úspěchu se evropská služba BBC rozhodla převést tuto úspěšnou akci do dalších zemí.

Českoslovenští exiloví činitelé se o tomto záměru dozvěděli nejpozději 1. března 1941. V tento den totiž Prokop Drtina, tajemník exilového prezidenta Edvarda Beneše, který měl v jeho kanceláři na starosti nejenom spojení s domácím odbojem, ale i rozhlasové záležitosti, nechal zaslat do Prahy následující depeši: „BBC hodlá dělat rozhlasovou akci mezi porobenými národy, kde slovo vítězství začíná písmenem V [...]. Žádali jsme, aby nezačínali, dokud nebudeme mítí Vaši odpověď. Nápad dobrý.“¹ Souhlasná reakce Ústředního vedení odboje

domácího (ÚVOD) přišla 19. března 1941. Vladimír Krajina, jenž zajišťoval radiotelegrafické spojení s exilem, v ní oznamoval, že s psaním velkého písmene V začnou hned poté, co bude tato akce vyhlášena v londýnském rozhlasovém vysílání. Domácí odboj se ji chystal podpořit pomocí letáků a prostřednictvím ilegálního časopisu *V boj*,² který však po zásazích Gestapa ještě v tomto měsíci zanikl. V dubnu 1941 však v rámci časopisu *Český kurýr* začala vycházet samostatná příloha s názvem *Vítězství - Victoire - Victory*, kterou jeho vydavatelům dodával Josef Fischer, člen ÚVOD a současně i vedení odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ).

Vedení domácího odboje a československá redakce BBC měly v té době za sebou již první úspěšnou společnou akci, kterou se na konci února 1941 stal bojkot pražské Matějské pouti. Uskutečnila se vlastně náhodou, na základě zjištění, že za pouhou návštěvu oploceného lunaparku Město divů se tentokrát bude vybírat vstupné. Podle nepodložené zprávy, kterou získal šéfredaktor *Večerního Českého slova* Luděk Stránský,

1 *Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv* (VÚA - VHA), Sbíрка 37, sign. 37-10-44, depeše zasláná 1. 3. 1941 stanicí Sparta I. Všechny překlady z němčiny a angličtiny pořídil autor.

2 Tamtéž, sign. 37-10-41, depeše stanice Sparta I přijatá 19. 3. 1941.

měla být většina vybraných peněz odevzdána jako příspěvek na tzv. Winterhilfe a pro Německý červený kříž. Podle svědectví Vladimíra Krajiny to byl rovněž Stránský, kdo přišel s návrhem, aby ÚVOD připravil boj kot této tradiční slavnosti. Odbojová skupina v nakladatelství Melantrich pak pro tento účel vyrobila ilegální letáky³ a Krajina 21. února 1941 vyzval radiotelegraficky Londýn, aby v rozhlasovém vysílání ihned varoval před návštěvou Matějské pouti.⁴

Československá redakce BBC tuto výzvu odvysílala již druhého dne v pravidelném programu *Hovory s domovem*. Fakticky se ale jednalo o improvizovanou akci. „Upozornění na Matějskou pouť jsme dostali trochu pozdě,“ vysvětloval radiotelegraficky Drtina. „Proto sobotní a nedělní varování jsme nestylizovali plně jako národní demonstraci. Budeme se však k věci vracet během tohoto týdne. Sdělte nám obratem, zda bylo tuto neděli patrné, že české obyvatelstvo pouť sabotuje. V kladném případě pro příští neděli zesílíme v tom smyslu, že jde přímo o národní demonstraci.“⁵ Pouť mezitím pořadatelé prodloužili, a jak uváděl protektorátní tisk, nemuselo se již k její návštěvě platit zvláštní vstupné.

I když celá akce nejspíš vznikla na základě fámy o vybírání příspěvku na německou Zimní pomoc, návštěvnost Matějské zajímala rovněž nacistické bezpečnostní složky v protektorátu. Umožňovala totiž nepřímou určit rozsah poslechu zahraničního

Nákladní automobil s předepsanými symboly kampaně „Viktoria“ (foto: ABS)

rozhlasu. Jak velitel Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Praze (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes, BdS), tak činitelé ÚVOD se shodovali v tom, že aktuální návštěvnost byla jenom 30 tisíc osob, přičemž dříve to mělo být 150 tisíc (BdS), resp. 200–250 tisíc (ÚVOD) návštěvníků. Rozcházely se pouze údaje o posilování tramvajové dopravy. Podle zjištění BdS vypravily Elektrické podniky v roce 1941 jen 151 mimořádných tramvajů, přičemž v předchozím roce to bylo 276 motorových vozů a 318 vlečňáků. ÚVOD naproti tomu do Londýna hlásil, že zatímco dříve se jednalo o více než 600

„elektrických vlaků“, teď to bylo jen 127 motorových vozů a 151 vlečňáků.⁶

V březnu 1941 zahájila kampaň „V“ francouzská redakce BBC. Množství odbojářských graffiti, ke kterým vedle písmene V patřily i lotrinské kříže (znak Svobodné Francie) a nápisy „Vive de Gaulle“, překonalo všechna očekávání. Masově se šířila nejenom v Lille, Paříži a dalších městech okupované části Francie, ale i v oblastech, které spravoval vichistický režim. Už 16. května 1941 proto v BBC vznikl zvláštní výbor (V - Committee), který měl koordinovat rozšíření této rozhlasové akce do dalších okupovaných zemí.⁷ „Hlavou

3 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Velitelství Státní bezpečnosti (310), sign. 310-79-2, spisy vyšetřující komise při předsednictvu vlády k případu Vladimíra Krajiny.

4 VÚA - VHA, Sbírka 37, sign. 37-10-51, depeše stanice Sparta I přijatá 21. 2. 1941.

5 Tamtéž, sign. 37-10-44, depeše zasláná 1. 3. 1941 stanici Sparta I.

6 Národní archiv (NA), f. Úřad říšského protektora - státní tajemník (ÚŘP-ST), sign. 109-5/14, zpráva o účincích nepřátelského rozhlasu v protektorátu z 26. 5. 1941; VÚA - VHA, Sbírka 37, sign. 37-10-51, depeše stanice Sparta I přijatá 26. a 27. 2. 1941. Zpráva ÚVOD se rovněž věnovala vybírání vstupného do ohrazeného lunaparku Město divů, který údajně navštívilo jen 3 500 platících osob, převážně Němců: „Fritz Neubauer (německý pořadatel Matějské pouti - pozn. aut.) zplakal nad výdělkem, neboť ohrazení parku a ostatní režie ho stála přes 80 000 K, vybral však jen něco přes 3000 K. Neubauer bude chtít příští neděli pouť opakovat. Proto znovu co nejúčinněji varujte před návštěvou.“

7 WIEVIORKA, Olivier: *The French Resistance*. Harvard University Press, Cambridge - London 2016, s. 13-14.

malého mozkového trustu, který se v Bush Housu [sidle BBC v Londýně] výlučně věnoval této akci, byl náměstek ředitele evropského vysílání D. E. Ritchie,“ vzpomínal po válce Pavel Tigríd, tehdy redaktor československého vysílání této stanice.⁸

Základní myšlenka celoevropské kampaně „V“ vycházela z výzvy posluchačům, která už v lednu 1941 zazněla v belgickém vysílání: „Pro vás bude vzpruhou a pro Němce můrou, poznáte-li, jak mnoho z vás touží po osvobození.“⁹ Už ve francouzské akci se BBC pokoušela přenést symbol „V“ do zvukového vyjádření. Klíčem se stala Beethovenova 5. symfonie, z níž pak vznikl i základ

nové rozhlasové znělky. Britské rozhlasové propagandisty na ní zaujaly dvě věci: pořadové číslo, k němuž v římském zápisu sloužilo písmeno V, a název Osudová, který se odrážel v hudebním motivu „klepání osudu na dveře“. Ten byl složen ze tří krátkých a jednoho dlouhého tónu, což opět, tentokrát v Morseově abecedě, znamenalo písmeno V. Ve vizi, kterou se snažilo v okupované Evropě šířit vysílání BBC, měl být tento symbol zkrátka všude, aby zneklidňoval Němce a „quislingy“: „Je to znamení, které jim říká, že tudy prošel jeden z neznámých vojáků. A začíná jim hrát na nervy. Vidí je křídou na chodníku, tužkou na plakátech, vyškrábané na

blatnících německých aut.“ Muži se měli zdravít pomocí prstů známkou „V“ a rolníci na polích obracet ke kostelním hodinám, když budou odbítet pátou. A morseovka se podle francouzského vysílání měla používat v běžném prostředí (např. škola, restaurace, kino, práce), formou ťukání, klepání, hvízdání nebo potlesku. „Zní to jako maličkost,“ uvádělo se v jednom rozhlasovém komentáři BBC, „ale život pod dohledem nepřítel je krutý, takže každý způsob, jak jednoduše vyjádřit nenávisť k Němcům a také naději na spojenecké vítězství, je velkým povzbuzením.“¹⁰

Celoevropská kampaň podle vzpomínek Pavla Tigrída začala 6. června 1941, kdy Douglas Ritchie usedl k mikrofonu a představil se posluchačům vysílání BBC jako „plukovník Britton“. Mluvil pak o tom, že jeho úkolem je vést z Londýna psychologickou válku proti Němcům, posílit solidaritu odbojářů a upevnit jistotu evropských národů v konečné vítězství.¹¹ Hlavní zbraní britské propagandy se opět mělo stát písmeno V, které na příkaz z Londýna zaplaví Evropu. Termín akce byl ve vysílání BBC nejprve ohlášen na 14. července 1941, ale pak došlo z dosud neznámých důvodů k jeho posunutí až na 20. července. Říšské ministerstvo propagandy, jak bude popsáno dále, tak dostalo dodatečný prostor k tomu, aby mohlo zahájit protikampaň.¹²

Začátek kampaně „Viktoria“ v Praze: malování písmene V na Staroměstském náměstí (foto: ABS)

8 TIGRID, Pavel: *Volá Londýn. Ze zákulisí československého vysílání z Londýna* (ed. Prokop Tomek). Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2017, s. 106.

9 Tamtéž, s. 103.

10 *University of Texas Libraries* (UT Libraries), Collection Great Britain Ministry of Information – Daily Press Notices and Bulletins (MOI-Press), bulletin z 28. 6. a 20. 7. 1941 – viz <https://hdl.handle.net/2152/32057> (citováno k 7. 3. 2024).

11 TIGRID, Pavel: *Volá Londýn*, s. 106–107.

12 BONACKER, Max: *Goebbels' Mann beim Radio. Der NS-Propagandist Hans Fritzsche (1900–1953)*, R. Oldenbourg Verlag, München 2007, s. 124.

Douglas Ritchie, jehož okupovaná Evropa znala jako „plukovníka Brittona“, v roce 1961 (foto: Profimedia)

V předvečer připravované akce „plukovník Britton“ oznámil způsob vytvoření mnohamilionové neviditelné armády. Posluchači měli v neděli 20. července 1941 složit slib, že budou věrně pokračovat v boji za nezávislost a čest své země a ostatních zotročených národů. A potom na důkaz mobilizace rozšířit písmeno V, buď písmem, nebo zvukem, z jednoho konce Evropy na druhý. Za dvacet čtyři hodin odvysílala BBC další „Brittonovo“ hlášení: *„Je právě po půlnoci*

20. července a začala mobilizace V-armády.“ Potom přednesl krátké poselství premiéra Churchilla: *„Znak ‚V‘ je symbolem nezdolné vůle okupovaných zemí a předzvěstí osudu, který čeká nacistickou tyranii. Dokud budou evropské národy odmítat jakoukoli spolupráci s vetřelcem, je jisté, že jeho věc zhyne a Evropa bude osvobozena.“* Douglas Ritchie, alias plukovník Britton, pak pokračoval plamennou předpovědí, že za pár minut se objeví miliony nových vítězných „V“ po celé Evropě, a končil

Posluchači měli v neděli 20. července 1941 složit slib, že budou věrně pokračovat v boji za nezávislost a čest své země a ostatních zotročených národů. A potom na důkaz mobilizace rozšířit písmeno V.

zdůrazněním, že armáda „V“ musí být disciplinovaná: *„Až přijde čas, bude jednat takovým způsobem, že Němci zůstanou bezmocní.“¹³*

13 UT Libraries, MOI-Press, bulletiny z 18. a 19. 7. 1941.

Pronásledování poslechu zahraničního rozhlasu v protektorátu

Poslech zahraničního rozhlasu začal být trestný v celé třetí říši s okamžikem zahájení 2. světové války. Již 1. září 1939 bylo vydáno nařízení o mimořádných rozhlasových opatřeních, v jehož preambuli se konstatovalo, že zahraniční rozhlas slouží k psychologickému vedení války: „Každé slovo, které vysílá protivník, je samozřejmě vylhané a jeho účelem je poškodit německý národ.“ Zákaz poslechu zahraničního rozhlasu byl proto označen pro „každého Němce“ za národní povinnost. „Soukmenovci“ (Volksgenossen), kteří úmyslně poslouchali zahraniční rozhlas, měli být potrestáni kázníci. A pokud tyto zprávy současně šířili, hrozil jim i trest smrti. Podle preambule se toto nařízení mělo týkat pouze německého národa, ale na základě rozhodnutí státního tajemníka K. H. Franka bylo vztaženo na veškeré obyvatelstvo protektorátu. „Aby se předešlo jakémukoliv nedorozumění,“ uvádělo se ve zprávě ČTK z 13. září 1939, „upozorňuje se veřejnost výslovně, že v Protektorátu Čechy a Morava jest poslech cizích vysílacích stanic podle říšskoněmeckých předpisů rovněž zakázán a trestný.“¹

Postih poslechu zahraničního rozhlasu patřil do kompetence německých zvláštních soudů (Sondergericht), které zahájily v protektorátu svoji činnost na jaře 1940. Podle výzkumu JUDr. Františka Vaška brněnský sondergericht, jehož působnost se vztahovala na Moravu, odsoudil za poslech zahraničního rozhlasu celkem 735 osob, z toho šest k trestu smrti (viz tabulka na následující straně). Z činnosti pražského sondergerichtu známe zatím pouze jednotlivé případy. Jde například o rozsudky smrti, ke kterým byli za tento delikt odsouzeni příslušníci protektorátní policie a četnictva. Z poválečného retribučního soudnictví je současně známo, že poslech zahraničního rozhlasu byl poměrně častým předmětem udávání z osobní zášti.

Bezprostřední vliv zahraničního rozhlasového vysílání na atmosféru v protektorátu si okupační režim začal uvědomovat v prvních měsících roku 1941. Vedle odebírání přijímačů, které se začalo používat jako forma kolektivního trestu v souvislosti s britskou rozhlasovou kampaní „Victory“, se hledalo i technické řešení. V červenci 1941 byl uveden znovu do provozu vysílač Praha-Strašnice, který měl alespoň částečně rušit československé vysílání BBC. Tehdy pracoval na vlně 373,1 m, kterou používal rovněž velšský vysílač Washford.

Další vlna postihu za poslech zahraničního rozhlasu je spojena s nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. Již 30. září 1941 vydal řídicím úřadovám Gestapa v Praze a Brně pokyn, aby rádiové přijímače odebírali již nikoli několika desítkám jednotlivců, ale všemu českému obyvatelstvu v příslušných obcích. Toto opatření však vyvolávalo značné technické problémy. Sběr přístrojů, které se odevzdávaly proti potvrzení, byl organizačně náročný a byly k němu zapotřebí i skladovací prostory (např. jenom v Brně-Židenicích bylo odebráno 5 214 rádií). Navíc postupně rostl význam rozhlasového vysílání v rámci protiletectvé ochrany obyvatelstva. Koncem dubna 1942 bylo proto rozhodnuto o zrušení opatření. Oznámení tohoto kroku bylo svěfeno Emanuelu Moravcovi, který tak učinil 30. dubna 1942 ve svém rozhlasovém projevu o významu nacistického Svátku práce: „Vzorné chování českého dělníka v poslední době vedlo k tomu, že se na rozkaz pana zastupujícího říšského protektora co nejdříve začne s vrácením rozhlasových přístrojů, které v době výjimečného stavu byly v některých čtvrtích zabaveny, a to těm pracujícím, kteří plní dnes své povinnosti.“²

V následující fázi války tak mohl okupační režim spoléhat už jenom na zastrašující tresty a technická řešení. Již 10. března 1943 vyšlo nařízení říšského protektora o krátkovlnných přijímačích. Opět se jednalo o značně náročnou akci, protože příslušné technické úpravy k odstranění krátkovlnného pásma, na kterém vysílal zahraniční rozhlas, mohly provádět pouze určené osoby. Toto opatření bylo současně vydáváno za akt zvyšující „osobní bezpečnost“, protože „tako budou nejširší kruhy obyvatelstva zbaveny podezření, že dopřávají sluchu krátkovlnným relacím nepřátelské ciziny.“³ Bezprostřední reakcí se stala výroba jednoduchých ladicích cívek, tzv. churchillek. Za jejich výrobu pak pražský sondergericht obvykle vynášel trest smrti.

Československé zahraniční rozhlasové vysílání představovalo důležitý faktor, který spolu s tzv. šeptanou propagandou aktivně ovlivňoval atmosféru v okupovaných českých zemích. V roce 1946 proto Československý ústav pro výzkum veřejného mínění zařadil jeho poslech do svých dotazníkových šetření. Vyhodnocení celkem 1 018 dotazníků najdete v tabulce Poslechovost zahraničního rozhlasu v protektorátu na následující straně.

¹ Zákaz poslechu cizích stanic platí i v Protektorátu. *Venkov*, 14. 9. 1939, s. 4.

² MORAVEC, Emanuel: *O český zítřek*. Orbis, Praha 1943, s. 108.

³ Odstranění krátkovlnných součástek u rozhlasových přístrojů. *Moravská orlice*, 28. 3. 1943, s. 3.

Poslechovost zahraničního rozhlasu v protektorátu		
Poslech	Londýn	Moskva
pravidelně	38,0 %	16,5 %
příležitostně	49,2 %	54,3 %
nikdy	12,8 %	29,2 %

Zdroj: ZAJÍČKOVÁ, Hana: *Časopis Veřejné mínění (1946–1948)*. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd UK, Praha 2013, s. 63–64 (poválečné šetření)

Tresty za poslech zahraničního rozhlasu na Moravě v letech 1940–1945						
Rok	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Osob	110	139	198	122	116	50

Zdroj: VAŠEK, František: Německý zvláštní soud (Sondergericht) v Brně – součást nacistického teroru na Moravě. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1997, roč. 5, č. 3, s. 424

Standardní provedení akce „Viktoria“: budova úřadu ve Smiřičích (foto: ABS)

NA PROTEKTORÁTNÍM ÚZEMÍ

První zmínka o použití symbolu „V“ na území protektorátu pochází z konce března 1941. Objevila se ve stručné depeši Vladimíra Krajiny, v níž shrnoval ohlas svržení proněmecké vlády v Jugoslávii: „V Praze se do rána objevilo množství nápisů: Ať žije Jugoslávie. A také už hodně písmen V (Vítězství).“¹⁴ Jedná se o ojedinělou informaci, která zůstává neověřena z jiných zdrojů. Z tohoto období tak bezpečně známe pouze představy domácího odboje o tom, jak by tato kampaň mohla probíhat na českém území. Byly artikulovány v článku „Mládeži, i ty pomáhej!“, který vyšel koncem dubna 1941 v ilegálním časopise *Český kurýr*. Jeho autor

v něm vyzýval, aby mladí lidé vytvořili skupinky, které za tmy a při zajištění hlídkami budou na znamení odporu psát nápisy a kreslit symboly po zdech, plakátech a na veřejných budovách. „Zdá se to lehké a maličké,“ psal, ale „naše veřejnost se tím povzbuzuje, nepřítel se tím znervosňuje a je to i dobrý výcvik smělosti a ostráživosti pro revoluční činnost.“ Mezi doporučenými hesly a symboly se pak objevila i zkratka PV s následujícím vysvětlením: „Začáteční písmena hesla Pravda vítězí. Zároveň to jsou začáteční písmena slov Poběda, tj. ruský vítězství, slova Vítězství a anglického Victory.“¹⁵

Okupační aparát poprvé zaznamenal používání symbolu „V“ teprve koncem června 1941. V situační

zprávě Zemského úřadu v Praze za tento měsíc se uvádělo, že v poslední době se v Praze, Chodově, Táboře a Kolíně objevily na veřejných prostranstvích namalovaná písmena V, ale význam této akce se nepodařilo zjistit.¹⁶ Například v Chodově, resp. Chodovci, šlo o to, že v noci na 28. června 1941 bylo asi na třiceti sloupech elektrického vedení namalováno bílou barvou a částečně i vápnem písmeno V.¹⁷ Ve stejné době se symbolické znaky Vítězství objevily v Kolíně. V tomto případě neznámý autor použil černou nesmazatelnou barvu, kterou pomaloval budku transformátoru, sloupek zahrady okresního sirotčince a reklamní skříňku místního fotografa, která visela na domě vedle poštovního

14 VÚA - VHA, Sbíрка 37, sign. 37-10-41, depeše stanice Sparta I přijatá 29. 3. 1941.

15 Digitální studovna Ministerstva obrany ČR, časopis *Český kurýr*, č. 20 z 29. 4. 1941 – viz <https://digitalnistudovna.army.cz/> (citováno k 7. 3. 2024). Pripomínka slova Poběda souvisí s názorovým vývojem vydavatele Rostislava Korčáka, původně redaktora tisku agrární strany, který byl v této době již pod silným vlivem ilegální KSČ.

16 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/95. Měsíční zprávy byly sestavovány na základě hlášení okresních úřadů a zaslány státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi. Za jejich přípravu byl zodpovědný Hanns Blaschek, který od 18. 5. 1940 zastával funkci prezidiálního šéfa Zemského úřadu v Praze. Šlo o jeden z řady případů, kdy němečtí úředníci již od roku 1939 začali být přímo inkorporováni do české protektorátní správy.

17 NA, f. Prezidium Zemského úřadu Praha (PZÚ Praha), sign. 207-1480-4, záznam fonogramu četnické stanice Chodov z 28. 6. 1941.

úřadu.¹⁸ A z téže noci je doložena i první podobná akce na Moravě, konkrétně v Boskovicích.¹⁹

Podobných akcí ale pravděpodobně bylo více, jak dokládají události, k nimž došlo v Klatovech. Když 2. července 1941 pražská řídicí úřadovna Gestapa rozeslala dálnopis, ve kterém spojila rozšiřování nápisů „V“ s vysíláním zahraničního rozhlasu, klatovské Gestapo reagovalo dodatečným oznámením, že jeden případ byl zaznamenán již v červnu. Dvacetimetrový nápis se objevil na zdi, která sousedila s úřadovnou SD. Ve stejné ulici se navíc nacházela i budova oberlandrátu²⁰ a německé školy. Mělo jít proto o provokaci, tím spíš, že v této části města údajně bydlela velká část nepřátelsky naladěné české inteligence, včetně bývalého ministra obrany Františka Machníka. Pobočka Gestapa proto žádala, aby mohlo být „podle plánu“ v Klatovech zabaveno dvacet rozhlasových přijímačů.²¹

Jednalo se o nový postup, který byl pravděpodobně dohodnut s oddělením kulturní politiky Úřadu říšského protektora. Lze tak usuzovat z pravidelných situačních zpráv, které Karl von Gregory, vedoucí tohoto oddělení, zasílal říšskému ministru Josephu Goebbelsovi do Berlína. V té, která shrnovala nálady v protektorátu z období od 1. do 15. července 1941, se konstatovalo, že v rámci opatření

proti propagandě „V“ došlo k zabavování rádiových přijímačů Čechům, kteří, jako třeba bývalí legionáři, patří k výrazně protiněmeckým kruhům. Gregory současně uvedl i vzorec, podle kterého se postupovalo: pokud byl znak V umístěn na německé budově, zabavovalo se dvacet rádií; v případě české budovy pak jenom deset přijímačů.²² Podobné nařízení vydala nejspíš také řídicí úřadovna Gestapa v Brně, protože i na Moravě začalo docházet k odebírání radiopřijímačů. Stalo se tak například v obci Vracov na Hodonínsku, kde bylo 6. července 1941 nalezeno několik symbolů „V“ a nápisů „Vítězství“.²³

Ještě před vyhlášením mobilizace neviditelné armády „plukovníka Britona“ počet těchto akcí pozvolna narůstal a nevyhýbal se ani německým cílům. Například ve Velvarech bylo v noci na 9. července 1941 namalováno vápnem a zednickou štětkou šest velkých písmen V.²⁴ Ve Velké Bystřici na Moravě neznámí autoři v noci na 14. července 1941 použili červenou barvu, kterou pak asi na patnácti místech pomalovali znaky „V“ domy místních Němců, budovu okresního úřadu a železniční stanici.²⁵ O den později byly ve Zlíně nalezeny letáčky s písmenem V a tři nápisy se stejným symbolem ozdobily v Brně Palackého ulici. Potom následovala Olomouc a Lipník nad Bečvou, kde

se písmena V a různá hesla objevila na vývěsních skřínkách německých organizací.²⁶ V noci na 17. července 1941 bylo v Hranicích na Moravě pomalováno tímto symbolem asi osm německých a českých domů, řada věček nakreslených bílou křídou se objevila v Příbrami a v Praze-Podolí byl nalezen nápis: „V – Churchill, Stalin, Roosevelt.“²⁷

Tento vývoj přiměl okupační úřady, aby zesílily svá odvetná opatření. Na Kladně v noci na 12. července 1941 vzniklo sice jenom devět křídových nápisů, které byly rychle odstraněny, ale Gestapo nařídilo zabavit celkem 357 rozhlasových přijímačů.²⁸ Začalo se rovněž používat uvalování pokut na jednotlivá města a obce, tedy již osvědčený kolektivní trest, který byl nástrojem oberlandrátů. Prvním postiženým městem se stal Benešov u Prahy, kde v noci na 9. července 1941 byly písmenem V pomalovány, bílou křídou i červenou barvou, domy ve Vlašimské ulici. Údajně se pak měla objevit i hanlivá poznámka na jednom z plakátů, které obsahovaly výzvu ke sbírce pro Německý červený kříž. Oberlandrát v Táboře proto městu předepsal pokutu ve výši 30 tisíc korun, která byla vybrána od místních obyvatel podle určeného klíče, tedy především od osob židovského původu, legionářů a sokolů. Vládní komisař města Benešova

18 Tamtéž, hlášení okresního úřadu v Kolíně z 2. 7. 1941.

19 MUSILOVÁ, Milada: Češi a nacistická propagační akce „Viktoria“. In: *Sborník Matice moravské*, 1966, č. 1, s. 196.

20 Úřady oberlandrátů vznikly na samém počátku nacistické okupace. Oficiálně měly zajišťovat péči o německé obyvatelstvo a dohlížet v daném obvodu na činnost českých protektorátních úřadů. Reálně však postupně přejímaly jejich přímé řízení. Blíže viz KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – PAŽOUT, Jaroslav – SEDLÁKOVÁ, Monika: *Úřady oberlandrátů v systému okupační správy Protektorátu Čechy a Morava a jejich představitelé*. Praha, Scriptorium 2019.

21 ABS, f. Stíhání nacistických válečných zločinců (325), sign. 325-124-2, Překlad originálů německých dálnopisů z Klatov do Prahy.

22 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/9, zpráva za období od 1. do 15. 7. 1941.

23 MUSILOVÁ, Milada: *Ceši a nacistická propagační akce „Viktoria“*, s. 196.

24 NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, hlášení četnické stanice Velvary z 10. 7. 1941.

25 PŘIKRYL, Josef: Ohlas na přepadení Sovětského svazu v protifašistickém hnutí odporu na střední a východní Moravě. In: *Slezský sborník*, 1976, roč. 34, č. 4, s. 279.

26 VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: Názorové střety a akce „V“. Protektorátní nacistická propaganda a odpor proti ní. In: *Vlastivědný věstník moravský*, 2001, č. 3, s. 244-245.

27 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/232, denní zpráva pražské řídicí úřadovny SD z 18. 7. 1941.

28 Tamtéž, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, fonogram okresního úřadu v Kladně z 13. 7. 1941.

musel současně vydat vyhlášku s výstrahou, v níž vedle oznámení o uložení pokuty projevil své politování nad těmito činy, a současně varoval, že v případě opakování by došlo k ještě přísnějším opatřením vůči městu a jeho občanům. Stranou nezůstalo ani Gestapo, které nařídilo odebrat v Benešově 120 rozhlasových přijímačů.²⁹

Další událost, která vyvolala odvetu okupačních úřadů, se odehrála v noci na 16. července 1941 v jednom z úseků protektorátní silnice Poděbrady-Praha a Poděbrady-Nymburk. Šlo o sérii nápisů a symbolů, jež byly na vozovce namalovány bílou olejovou barvou a v některých případech dosahovaly velikosti až dvou metrů. Například v Kluku se objevil nápis „Ven pakáž německá VV“, za Přední Lhotou text „Pozdrav našim spojencům Angl[i] a] SSSR“, před Chvalovicemi výzva „Čechové a husité, vše proti Hitlerovi, naše VV, spojenci B[ritánie] a] SSSR“ a hned za touto obcí ještě symbol „VV“, nejspíš zkratka „Velké Vítězství“. Podle hlášení okresního úřadu v Poděbradech autoři těchto nápisů měli zřejmě k dispozici auto, které se podle zanechaných kapek bílé barvy otáčelo v Kluku, odkud se pak vydalo na zpáteční cestu ku Praze nebo k Nymburku.³⁰ Dalšíh pět textů bílou barvou z této noci nahlásila četnická stanice

v Sadské. Byly nalezeny nejenom v této obci, ale i v sousední Kostelní Lhotě. Vedle nápisu „Hitler je vrah Čechů“ obsahovaly různé slovní variace se zkratkou „VV“.³¹

Hned ráno 17. července 1941 se museli okresní hejtmani z Nymburka a Poděbrad dostavit k Herbertu Eckoldtovi, který zastával úřad oberlandráta v Kolíně. Tam pak pod jeho dohledem sepsali společnou vyhlášku s výstrahou, jež byla ihned vytištěna a rozeslána k výlepu všem obcím v obou okresech.³² Opět se vyhrožovalo v případě opakování „nejtěžšími důsledky“ a speciálně se varovalo „veškeré židovské obyvatelstvo“, které nacistická propaganda běžně obviňovala z šíření tzv. šeptané propagandy. V obou okresech se zastavovaly veškeré kulturní a sportovní podniky. Zaváděla se uzavírací hodina pro všechny hospody a restaurace, stanovená na osmou hodinu večer, až na podniky, které zůstaly otevřeny pouze pro německé návštěvníky. Stejně tak byla uzavřena všechna kina s výjimkou filmových představení pro Němce. A současně se předepisovala i pokuta, která musela být odevzdána do sbírky pro Německý červený kříž. V případě nymburského okresu a města Nymburka byla stanovena na 5 000 říšských marek, zatímco pro obyvatele poděbradského okresu

a města Poděbrad byla vyměřena na dvojnásobek.³³

Nacistická Bezpečnostní služba (SD) současně začala zaznamenávat pověsti, že 14. červenec 1941, tedy den, kdy měla původně proběhnout mobilizace neviditelné armády „plukovníka Brittona“, bude spojen s nějakou významnou událostí. V denní zprávě SD z 11. července 1941 se například zmiňovala fáma z Příbrami o tom, že dojde k novému rozdělení Evropy. Na Kladně se naproti tomu šířila pověst, že tohoto dne přistanou v protektorátu sovětské výsadkové jednotky. Mezi dělníky ve Zlonicích se mluvilo o tom, že jde o datum, kdy najednou vypukne povstání ve všech okupovaných zemích včetně protektorátu.³⁴ Měsíční zpráva pražské řídicí úřadovny SD za měsíc červenec 1941, která byla vyhotovena již po zahájení nacistické propagandistické akce „Viktoria“, přiřadila k datu 14. července 1941 z několika možností už jenom fámu o načasování údajného povstání. Tato pověst prý byla tak silná, že v továrnách tohoto dne viditelně narostl počet neschopenek nebo dělníci i bez omluvy nepřišli do práce.³⁵ Nejspíš záměrně zveličila situaci s cílem podpořit již probíhající Goebbelsovu protikampaň, protože v nacistických kruzích existovaly o jejím významu vážné pochybnosti.

29 *Podblanicko proti okupantům*. OV KSČ a ONV v Benešově, Benešov 1966, s. 83. V textu je k akci „V“ chybně uvedeno, že proběhla v noci na 10. července 1941. Ke správné dataci viz NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, hlášení četnické stanice Benešov u Prahy z 9. 7. 1941.

30 NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, zpráva okresního úřadu v Poděbradech z 16. 7. 1941.

31 Tamtéž, hlášení četnické stanice v Sadské z 16. 7. 1941.

32 Tamtéž, fonogram okresního úřadu v Nymburce ze 17. 7. 1941.

33 Tamtéž, vyhláška okresních úřadů v Nymburce a Poděbradech ze 17. 7. 1941. V Poděbradech zůstal otevřen pro německé návštěvníky Lázeňský hotel, Parkhotel Tlapák a hostinec Slávie. Ve zbývajících částech okresu mohli Němci navštěvovat hostinec U Schubertů v Sadské, Kolínskou pivnici v Pečkách a Schöllerův hostinec v Městci Králové. Opatření omezující kulturní, sportovní a společenský život byla odvolána po měsíci, tj. 16. 8. 1941. Současně bylo zrušeno nařízení z 27. 6. 1941, které „v důsledku znečištění vývěsních tabulí NSDAP v Poděbradech“ zakazovalo hostincům a restauracím podávat po desáté hodině večer alkoholické nápoje.

34 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/392, denní zpráva pražské řídicí úřadovny SD z 11. 7. 1941.

35 Tamtéž, Periodické zprávy pražského řídicího úseku SD – elektronická edice, viz <https://web.nacr.cz/sd/>, měsíční zpráva za červenec 1941 z 1. 8. 1941 (citováno k 15. 3. 2024).

Titulní strana deníku *Venkov* ze 17. července 1941 s výrazným „V“ na podporu Goebbelsovy propagandistické kampaně (repro: Digitální knihovna Kramerius)

GOEBBELSŮV PROTIÚDER

Způsob, jakým chtěla nacistická propaganda reagovat v okupované Evropě na kampaň BBC, je stručně načrtnut v deníkovém záznamu, který Joseph Goebbels učinil 11. července 1941. Na základě zkušeností z Francie považoval písmeno V jako symbol víry ve vítězství za jednoduchý a současně potenciálně nebezpečný způsob spojevecké propagandy. „*Dlouho jsme přemýšleli,*“ uvádí v deníku, „*jak*

této propagandě účinně čelit. Přišel jsem na velmi jednoduché řešení: Písmeno „V“ jednoduše převezmeme a vysvětlíme, že tím myslíme naše Viktoria.“ V dalších zápisech si pak poznamenával problémy, se kterými se vypořádával. Musel přesvědčovat vojenské orgány a nacistickou diplomacii nejenom o významu protikampaně, ale i o tom, že má jasnou šanci na úspěch. Argumentoval tím, že jde o stejný princip, jako když NSDAP převzala od svých nepřátel červenou barvu pro své stranické

prapory a z 1. máje udělala státní svátek. A vytrvale tlačil na své podřízené, aby akce „Viktoria“ začala co nejdříve: „*Pokud nezačneme do pátku, nebudeme schopni do neděle 20. července, což je termín stanovený druhou stranou, ukázat světu, že tato propaganda pochází od nás, a ne od nepřítelů.*“³⁶

Termín zahájení akce „Viktoria“ byl v protektorátu stanoven na čtvrtek 17. července 1941. Představy byly sice velkorysé, ale přípravy probíhaly takřka za pochodu, takže

36 FRÖHLICH, Elke (ed.): *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II. Diktate 1941-45, Band 1. Juli - September 1941.* K. G. Saur, München - New Providence - London - Paris 1996, záznamy z 11.-16. 7. 1941, s. 50-80.

na poslední chvíli se řešilo třeba to, zda noční promítání písmene V na budovu žižkovského Památníku osvobození nebude v rozporu s předpisy o zatemnění.³⁷ Moravská služebna Úřadu říšského protektora v Brně teprve 16. července 1941 uspořádala koordinační poradu se zástupci armády a představiteli okupačních úřadů, na níž bylo nařízeno započít druhého dne s propagační kampaní a současně dohlížet na to, aby všechny symboly „V“ byly zhotoveny a umístěny působivým a důstojným způsobem.³⁸ V šest hodin večer pak byla v Praze zahájena mimořádná konference se šéfredaktory protektorátního tisku. Probíhala pod přísným utajením a Wolfram von Wolmar, vedoucí tiskového odboru Úřadu říšského protektora, podrobně představil celou akci. Přiznával, že proběhne v reakci na výzvy londýnského rozhlasu, jejichž ohlas již vedl v protektorátu k zabavování rádiových přijímačů. Proto se záměr britské propagandy měl obrátit tak, aby Češi začali písmeno V používat v opačném smyslu, tedy jako symbol vítězného boje Říše za Novou Evropu. O to se měl postarat protektorátní tisk, jednak umístěním písmene V na titulní stranu, ale současně i vysvětlováním jeho významu. Wolmar pak podrobně rozebíral různé možnosti, které se v rámci této kampaně nabízely. Šlo například použít karikatury namířené proti „židům, plutokratům a bolševikům“. Třeba obrázek Churchilla a Beneše, jejichž hlavy drtí písmeno V spolu s textem: „*Nemohu se zbavit duchů, které jsem vyvolal.*“³⁹

Originální výzdoba jedné z továren ve Dvoře Králové nad Labem (foto: ABS)

Druhý den sice některé deníky a večerníky vyšly s písmenem V na titulní straně, ale jinak byla celá kampaň teprve v počátcích. Správný aparát byl zkrátka pomalejší než představy, jaké mělo v Úřadu říšského protektora oddělení kulturní politiky. Například pražské posádkové velitelství Wehrmachtu teprve 17. července 1941 vydalo rozkaz, ve kterém uvádělo, že kampaň říšského ministerstva propagandy pod heslem „Německo vítězí na všech frontách pro Evropu“ začíná 18. července 1941. Vojsko proto mělo své automobily označit písmenem V, nejlépe v červené barvě na bílém podkladu. A protože „*kampaň by měla působit dojmem spontánního rozhodnutí německého lidu*“, vojáci současně dostali volný prostor pro svoji

invenci, „*pokud to důstojnost a pověst Wehrmachtu dovolí*“.⁴⁰ Konkrétně ve Strakoncích pak 18. července 1941 příslušníci německé branné moci kreslili na ulicích písmena V bílou barvou nebo červenou v bílém poli. Připojili i několik černých nápisů: nejenom slovo „Viktoria“, ale třeba i „Juden“, které spolu se třemi věčky namalovali na chodník před uzavřeným židovským obchodem Adler.⁴¹

Podle nacistické Bezpečnostní služby začala kampaň „Viktoria“ naprosto úspěšně. V denní situační zprávě se konstatovalo, že všude vyvolala veliký rozruch, přičemž české obyvatelstvo, na rozdíl od německého, „*díky znalosti zahraničního rozhlasového vysílání většinou rychle vědělo, o co jde*“. Na příkladech

37 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/232, záznam z 16. 7. 1941.

38 MUSILOVÁ, Milada: *Češi a nacistická propagační akce „Viktoria“*, s. 196.

39 GEBHART, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara – KRYŠPÍNOVÁ, Jitka a kol.: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Karolinum, Praha 2010, CD-Rom, s. 273–275.

40 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/1500, posádkový rozkaz č. 100 ze 17. 7. 1941.

41 NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, zpráva četnické stanice Strakonice z 19. 7. 1941. Vojáci Wehrmachtu rovněž kreslili před židovské domy červené hvězdy, které pak byly odstraněny městskou policií. Tamtéž, hlášení okresního úřadu Strakonice z 21. 7. 1941.

z několika velkých měst bylo potom dokladováno, jak Češi, když viděli písmeno V na titulní stránce novin nebo už i na ulici, byli nejprve příjemně překvapeni, protože se domnívali, že jde o efekt spojenecké propagandy, aby pak, když poznali skutečný stav věcí, dali najevo zklamání nebo i rozhořčení. Autor zprávy tedy vůbec nepřipouštěl variantu, že na začátku mohla být jednoduše zvědavost, kterou pak vystřídal lhostejnost. Raději popisoval, jak Čechy v Moravské Ostravě rozzlobilo, že jim v noci někdo pomaloval okna, někteří lidé v Olomouci vysvětlovali šeptem na ulici svým známým skutečný význam symbolů „V“ a české intelektuální kruhy v Klatovech začaly tvrdit, že kampaň „Viktoria“ je známkou slabosti Říše, která se musela podvolit anglické rozhlasové propagandě. V případě Prahy se pak konstatovalo, že „akci je třeba vnímat jako naprostý úspěch, i když zatím mezi Čechy nevyvolala žádné větší diskuse“.⁴²

Handicapem byl i Goebbelsův požadavek, aby kampaň probíhala na širokém základě, s maximálním nasazením, a přehlušila tak nepřátelský symbol vítězství

Akce „Viktoria“ se v protektorátu s největší pravděpodobností potýkala se stejnými problémy, jaké byly

zaznamenány při sledování nálad ve vlastním Německu: nebyla podložena žádným zásadním vítězstvím na frontách, používala zastaralé slovo místo běžného Sieg (nebo i nacistické „vítězné runy“), a navíc byla cítit umělou režií, protože se nechtělo věřit, „že by takovou akci ‚spontánně‘ zorganizovalo obyvatelstvo okupovaných zemí“.⁴³ Jak se brzy ukázalo, handicapem byl i Goebbelsův požadavek, aby jeho kampaň probíhala na širokém základě, s maximálním nasazením, a přehlušila tak nepřátelský symbol vítězství: „Bud' na takovou akci zaútočíte velkoryse, nebo je lepší nechat ji být.“⁴⁴ Snahu splnit toto zadání dokládala především série propagandistických příkazů okupační správy, jejichž plnění se neustále kontrolovalo. „Samé V V V!“, zapsal si tak do deníku například historik Jan Slavík. A hned se i řečnický zeptal: „Čeho je to symptom?“⁴⁵

V měřítku celého protektorátu se kampaň „Viktoria“ začala rozbíhat teprve 18. července 1941. Příslušné pokyny šly na okresní úřady nejprve telefonicky, a odtud pak byly dále předávány na všechny obecní rady a veřejné ústavy. Již v této fázi mělo být šířeno nejenom písmeno V, ale i centrální heslo: „Německo vítězí na všech frontách pro Evropu.“⁴⁶ Základní pokyny pro českou protektorátní správu shrnovala důvěrná a pilná směrnice prezidia ministerstva vnitra o označování veřejných budov, která je sice datována až 19. červencem

1941, ale její koncept podle fonogramů existoval již několik hodin před půlnocí. Hned v jejím úvodu se nařizovalo propagovat co nejvíce písmeno V, protože jde o symbol vítězství v boji za Novou Evropu. Vedle veřejných budov tak bylo třeba tímto symbolem označit ulice, náměstí, sady, osobní a nákladní vozidla, lokomotivy nebo tramvajové vozy.⁴⁷ Složky protektorátní správy současně dostaly pokyn, aby ve stejném duchu působily na soukromé majitele významnějších budov a továren, jakož i na vlastníky osobních a nákladních automobilů.⁴⁸

BOJ O VEŘEJNÝ PROSTOR

Už na počátku kampaně „Viktoria“ se počítalo s tím, že nabídne českému hnutí odporu jasný motiv a cíl. „Dbejte na to,“ byly například nabádány obce a četnické stanice, „aby nápisy nebyly poškozovány, znečišťovány a odstraňovány a aby k nim nebyly přičleňovány nepřipustné dodatky.“⁴⁹ V případě propagačních materiálů se pak doporučovalo, aby se umísťovaly za sklem a přešlo se tak jejich „eventuálnímu poškozování“. Plakáty s vítězným „V“ se měly dávat především do oken v prvním a druhém patře, a pokud byly vylepeny na plakátovací ploše, potom „zásadně tak vysoko, aby nemohly být dosaženy mimojdoucími čmáraly“.⁵⁰

Jak nepřímo vyplývá ze zpráv nacistických bezpečnostních složek a protektorátních úřadů, mobilizace

42 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/232, denní zpráva pražské řídicí úřadovny SD z 18. 7. 1941.

43 BOBERACH, Heinz (ed.): *Meldungen aus dem Reich. Auswahl aus den geheimen Lageberichten des Sicherheitsdienstes der SS 1939-1944*. Hermann Luchterhand Verlag, Neuwied und Berlin 1965, dokument č. 205, s. 162-166.

44 FRÖHLICH, Elke (ed.): *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II. Diktate 1941-45, Band 1. Juli - September 1941*, záznam z 15. 7. 1941, s. 69.

45 SLAVÍK, Jan: *Válečný deník historika*. Academia, Praha 2008, s. 122.

46 *Státní okresní archiv v Kroměříži* (SOKA Kroměříž), f. Okresní úřad Kroměříž 1939-1945 (Ag), inv. č. 1618/73, oběžníky okresního úřadu z 18. 7. 1941.

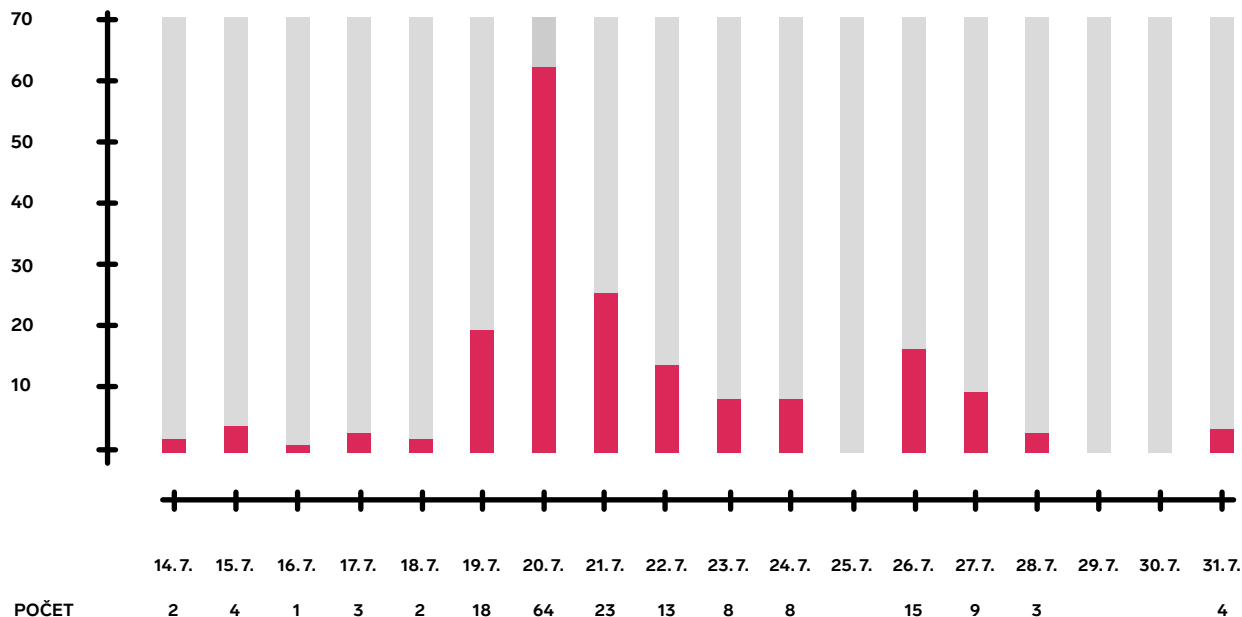
47 Tamtéž, fonogram Zemského úřadu v Brně a oběžník ministerstva vnitra z 19. 7. 1941.

48 Tamtéž, oběžníky Okresního úřadu v Kroměříži všem obecním radám z 18. 7. 1941.

49 Tamtéž.

50 *SOKA Kroměříž*, f. Ag, inv. č. 1618/73, oběžník Okresního úřadu v Kroměříži z 11. 8. 1941.

Počet známých akcí Victory – Vítězství na Moravě v létě 1941 podle hlášení protektorátních úřadů

Zdroj: MUSILOVÁ, Milada: *Češi a nacistická propagační akce „Viktoria“*, s. 204

neviditelné armády „plukovníka Brittona“ proběhla podle plánovaného harmonogramu. Například policejní ředitelství v Českých Budějovicích hlásilo, že „do akce ‚V‘ se vmísili ve dnech 18., 19. a 20. července 1941 dosud neznámí pachatelé a namalovali nápisy, které nemají s akcí ‚V‘ nic společného“.⁵¹ Podobné konstatování zaznělo i v pravidelné zprávě berlínské ústředny Gestapa: „V průběhu 19. července 1941 proběhly náhle téměř po celých Čechách četné české akce proti německé propagandě ‚V‘. Na náměstích, v ulicích, na zdech a sloupech a zvláště na státních a stranických budovách byly nápisy ‚V‘ zpravidla

namalovány bílou vápennou barvou a opatřeny symboly srpů a kladiva nebo písmeny ČSR (Churchill-Stalin-Roosevelt).“ K této události údajně došlo na pokyn moskevského rozhlasu,⁵² což nejspíš souviselo s používáním komunistických symbolů. Bez úhony nezůstaly ani první nápisy a plakáty z nacistické kampaně „Viktoria“, které se v noci na 20. července 1941 například v Brně staly cílem více než dvou set útoků.⁵³

K nejzajímavějším akcím opět patřilo zhotovování nápisů na protektorátních silnicích. V noci na 20. července 1941 se objevily v počátečním úseku trasy Hradec Králové – Hořice zhruba ve dvousetmetrových

rozestupech. Obsahovaly text „ČSR-SSSR-USA“, doplněný u každé zkratky symbolem „V“.⁵⁴ Další podobná událost se ve stejné době odehrála na Mladoboleslavsku, mezi 45,9–48,5 kilometrem silnice Praha-Liberec. Šlo o nápisy, které prokazovaly přímou inspiraci kampaní BBC: „Armáda ‚V‘ je připravena“ a „Armádu ‚V‘ poznáte! Nejlepší jsou vojáci ‚V‘“ Neznámí autoři používali i morseovku (...), kterou pak v kombinaci se zkratkou ČSR doplnili například textem: „Jen vůl věří ve vítězství německé říše.“⁵⁵ Pomalovány byly i silniční ukazatele v Krnsku, a to nápisy „V-ČSR“, „PV“, „Ať žije Beneš“ a „Nás Goebbels nedohoní“.

51 NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, fonogram Policejního ředitelství v Českých Budějovicích z 21. 7. 1941.

52 Bundearchiv Berlin (BArch Berlin), f. Reichssicherheitshauptamt (R-58), sign. R 58/3101, Meldungen wichtiger staatspolizeilicher Ereignisse, č. 13 z 30. 7. 1941.

53 MUSILOVÁ, Milada: *Češi a nacistická propagační akce „Viktoria“*, s. 198. Konkrétní příklady viz KOPEČNÝ, Petr: *Deprese a naděje. Protinacistický odboj v letech 1939–1945 na Brněnsku*. Nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2018, s. 149.

54 NA, f. PZÚ Praha, sign. 207-529-5, zpráva okresního úřadu Hradec Králové z 22. 7. 1941.

55 Tamtéž, zpráva četnické stanice Brodce a fonogram Okresního úřadu v Mladé Boleslavi z 20. 7. 1941, zpráva politické expozitury v Nových Benátkách z 21. 7. 1941.

Ponocný v sousední Pískové Lhotě zaznamenal po druhé hodině v noci dva muže, kteří si předávali znameňovací baterkou a píšťalkami. Na přímý dotaz mu jeden z nich odpověděl, že jde o cvičení v používání Morseovy abecedy. Pak se objevil ještě jeden muž a neznámá trojice odjela na kolech po hlavní silnici k Mladé Boleslavi.⁵⁶

Okupační aparát se soustřeďoval především na obranu samotné kampaně „Viktoria“. Podle zápisů v Goebbelsově deníku přitom údajně probíhala naprosto skvěle a po celé okupované Evropě válcovala britskou propagandu, takže i Hitler byl prý s jejím průběhem nadmíru spokojen.⁵⁷ Naproti tomu Úřad říšského protektora již 21. července 1941 upozorňoval, že plakáty z akce „Viktoria“ jsou poškozovány formou různých přípisů. Okresní úřady proto dostaly pokyn, aby okamžitě nechaly odstranit závady a výsledky kontroly nahlásily během několika hodin oberlandrátům.⁵⁸ Jak vyplývá z údajů velitele německé pořádkové policie (BdO), část českého obyvatelstva, převážně na Moravě, rozvíjela od 19. července 1941 proti akci „Viktoria“ svou aktivní kampaň: „Ve 119 případech byly V-plakáty, ulice, domy, výlohy atd. pomalovány českými nápisy, jako ‚ČSR‘, ‚SSSR‘, ‚sovětskými hvězdami‘ nebo českými hesly jako ‚Pravda vítězí‘, ‚Hitler

ven‘, ‚At žije Stalin‘, ‚At žije Rudá armáda‘, ‚At žije Beneš‘ apod.“⁵⁹ Není snad třeba zdůrazňovat, že šlo pouze o počet nahlášených událostí, tj. bez případů, které obce raději potichu napravily, aby se tak vyhnuly pravděpodobnému postihu.

Velký počet prosovětských hesel a symbolů souvisel s tím, že ilegální KSČ akci BBC aktivně podpořila a její obsah přizpůsobovala svým zájmům. Dokládá to například článek „Pravda vítězí“, který vyšel koncem července 1941 v *Rudém právu*. Jeho autor zasněně shrnul dosavadní vývoj této spojenecké kampaně až po Goebbelsovův pokus ukradnout písmeno V pro nacistickou propagandu. „*Jeho ubohá lež*“, psalo se v článku, „*může znamenat jedině: že znamení ‚V‘ psané po celé Evropě jako MENE-TEKEL nacismu nedává už nikde klidně spát nacistickým okupantům*“.⁶⁰ Tento biblický příměr opět pocházel z vysílání „plukovníka Brittona“, který v rámci své oblíbené hry s čísly vzkázal Goebbelsovi, aby si vyhledal v knize Daniel kapitulu 5, verš 5.⁶¹ Podíl komunistické ilegality se však projevoval i v rozšířeném používání technických prostředků. Vedle jednoduchých nápisů a různě namnožených letáků tak byly zaznamenány rovněž malířské šablony, nálepky a razítka z linorytu.

Okupační režim se především snažil odstranit následky ilegálních

akcí ještě dříve, než si jich za bílého dne mohla všimnout veřejnost. Z tím nejlépe známe činnost pražské protektorátní policie,⁶² která byla obdobně jako četnictvo obviňována okupační mocí z toho, že pouze laxně vykonává svoji povinnost. Například staniční kniha služebny ve Veletržní ulici dokladuje, že policisté nad ránem pravidelně kontrolovali svěřený rajón „za účelem zjištění, zda nebyly poškozovány nálepky ‚V‘ nebo rozhozeny ilegální letáky“. Drobné závady odstraňovali sami, například setřením přilepeného lístku mokrým hadrem nebo nožem, anebo přelepáním nepřipustného nápisu malým plakátem s nápisem „Viktoria“. Ke složitějším případům pak okamžitě povolávali zřízení pražského magistrátu,⁶³ kde pro tento účel nejspíš fungovala pohotovost. Jan Šimáně, policejní úředník v Náchodě, se ve svých vzpomínkách zmiňuje o tom, že „uniformovaná stráž denně po ránu musila proběhat celý obvod se džberem vápna a přetírat závadné nápisy“.⁶⁴ Na venkově tyto kontroly provádělo nejenom četnictvo, ale i žňové protipožární hlídky. Obavy z případného postihu jasně dokumentuje případ již jednou potrestaného Benešova u Prahy. Z řad občanstva zde byly zřízeny hlídky, „které se konají neustále a které mají v evidenci a pod dohledem plakáty, jakož i všechny ostatní opatření vztahující se k ‚V‘

56 Tamtéž, zpráva četnické stanice Čejetičky z 21. 7. 1941.

57 FRÖHLICH, Elke (ed.): *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II. Diktate 1941–45, Band 1. Juli – September 1941*, záznamy z 18.–23. 7. 1941, s. 89–109.

58 *SOka Kroměříž*, f. A9, inv. č. 1618/73, záznam z 21. 7. 1941. Telefonický příkaz oberlandrátu Olomouc obdržel tento okresní úřad v 10.45 hod. s tím, že i negativní výsledek tohoto šetření má nahlásit nejpozději do 13.00 hod.

59 NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-5/21, zpráva o činnosti č. 30 z 2. 8. 1941.

60 *Rudé právo 1939–1945*. Svoboda, Praha 1971, s. 196–198.

61 *UT Libraries*, MOI-Press, bulletin z 20. 7. 1941. V ekumenickém překladu zní tento verš takto: „V tu hodinu se ukázaly prsty lidské ruky a něco psaly na omítce zdi královského paláce naproti svícnu. Král viděl zápěstí ruky, která psala.“

62 Blíže viz HUBENÝ, David: Měl nacistický útok na SSSR v létě 1941 ohlas v pražských ulicích? Ze zápisů vybraných oddělení uniformované stráže Bezpečnosti. In: *Sborník archivu bezpečnostních složek*, č. 19. ABS, Praha 2021, s. 233–254.

63 NA, f. Policejní ředitelství Praha II – stanice a komisariáty, inv. č. 369, staniční kniha policejní stanice Veletržní třída vedená od 24. 7. do 29. 11. 1941.

64 ŠIMÁNĚ, Jan: *Je tady gestapo! Záznam některých událostí na Náchodsku za okupace Československa 1938–1945*. Vlastním nákladem, Náchod 1946, s. 71.

akci“. Zbývá dodat, že v Benešově vykonávala dozor nad touto nacistickou propagandou nejenom městská policie a četnictvo, ale i místní organizace Národního souručenství a fašistické Vlajky.⁶⁵

Vlajka, konkrétně její pražská župa, byla současně i organizací, která měla z kampaně „Viktoria“ přímý finanční profit. Od 20. července 1941 se podílela v hlavním městě na vylepování propagačních plakátů. Podle důvěrných informací si tak měla vydělat 15 000 korun.⁶⁶ V interní tiskovině župní vedoucí Oldřich Novotný definoval hlavní úspěch Vlajky takto: „*Po marných pokusech a zkouškách s lidmi indiferentními, musela se úřední místa obrátit na nás. V celé Praze nebylo lidí, kteří by poctivě a svědomitě propagaci „V“ provedli.*“⁶⁷ V tomto ohledu se ale jednalo o již běžnou vlajkařskou iluzi. Například v měsíční zprávě Zemského úřadu v Praze, kterou K. H. Frankovi odeslal prezidiální šéf Hanns Blaschek, se sice Vlajce přiznávalo velmi aktivní zapojení, ale současně se konstatovalo, že jej využila k vlastní propagaci. Což samozřejmě bylo špatně, protože to údajně ve veřejnosti vyvolávalo dojem, že kampaň „Viktoria“ není oficiální akcí.⁶⁸

NOVÉ STŘETY NA OBZORU

Ještě v létě 1941 začal v protektorátu propagandistický boj o význam

písmene V utíchat. Československá redakce BBC sice nadále věnovala propagaci spojeneckého symbolu „Vítězství“ značnou pozornost, avšak novou nápisovou vlnu se už vyvolat nepodařilo. Šlo například o činnost tzv. tajné vysílačky Nazdar, která ještě 17. srpna 1941 vyzývala Čechy, aby nepřestávali psát písmeno V a přehlušili tak Goebbelsovu propagandu.⁶⁹ Různé komentáře, jaké v oficiálním vysílání pronášel třeba Jan Masaryk, ale zesměšňovaly kampaň „Viktoria“ a posilovaly tzv. šeptandu.⁷⁰ Ze zpráv nacistických bezpečnostních složek a protektorátních úřadů vyplývá, že ani po 20. červenci 1941 sice protestní symbol „V“ zcela nezmizel, ale rychle ztrácel svoji exkluzivitu. Stal se tak jedním z běžných grafických projevů, kterými Češi dávali najevo svoje odmítání existence protektorátu.

Nacistická akce „Viktoria“ byla úspěšná pouze v dočasné proměně vizuálního obrazu českých zemí. Pro okupační úřady představovala velkou zátěž, protože musely narychlo vyrobít velké množství propagačního materiálu, nechat ho distribuovat, a potom především hlídat, aby nedocházelo k jeho ničení nebo poškozování. Navíc, jak napůl pamětnicky konstatoval už historik Toman Brod, Goebbelsova kampaň byla „*dovedena ad absurdum svým primitivismem a úmornou vsudypřítomností*“.⁷¹ I na německé straně tak akce „Viktoria“

začala být od konce srpna 1941 utlumována.⁷² Navíc se brzy ukázalo, že se odehrála jenom jedna propagandistická bitva, nikoli vítězné tažení. Už 6. září 1941 se totiž mikrofonu znova chopil „plukovník Britton“ a ve své pravidelné relaci vyhlásil „Týden pomalé práce“. K této nové akci se rychle připojily další redakce evropského vysílání BBC.⁷³ Podle Goebbelse bylo nové heslo britské propagandy nebezpečnější, protože se mohlo propojit se špatnou vyživovací situací dělnictva v okupovaných zemích.⁷⁴ V protektorátu pak toto střetnutí probíhalo pod známou iniciálovou zkratkou „PP“ – pracuj pomalu. A vzápětí přišel ještě silnější úder, kterým se stal úspěšný bojkot českého aktivistického tisku. Ten definitivně potvrdil silný vliv zahraničního rozhlasu na situaci v českých zemích, a představoval tak i jeden z přímých prologů k nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora.

STANISLAV KOKOŠKA (1959) působí v Ústavu pro studium totalitních režimů. Zabývá se především českými a československými dějinami v letech 1939 až 1945. Autorsky se podílel např. na monografiích *Spor o agenta A-54* (Naše vojsko, Praha 1994), *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání* (NLN, Praha 2005), *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944–1945* (Paseka, Praha 2009) a *Průmyslové dělnictvo v českých zemích v letech 1938–1948* (ÚSD AV ČR, Praha 2019).

65 NA, f. PZÚ, sign. 207-529-5, zpráva Okresního úřadu v Benešově z 9. 8. 1941.

66 ABS, f. Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV (301), sign. 301-81-3, Zpravodajská informace o činnosti ČNST - Vlajky z 29. 7. 1941.

67 Tamtéž, Župní korespondence č. 22 z 26. 7. 1941.

68 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/95, nedatovaná situační zpráva za měsíc červenec 1941.

69 Tamtéž, sign. 109-5/9, zprávy o náladách v protektorátu za období od 11. do 18. 8. 1941. Činnost této rozhlasové stanice, která vystupovala jako stanice domácího odboje, je zatím zcela nezpracovaná. Podle britských údajů byla v činnosti od 16. 3. do 28. 9. 1941 a odvysílala celkem 65 programů. Viz PETHER, John: *Black Propaganda. The Bletchley Park Reports*, 1998, č. 13, s. 24.

70 Viz MASARYK, Jan: *Volá Londýn*. Práce, Praha 1946, s. 153 a 156.

71 BROD, Toman: *Československo a Sovětský svaz 1939–1945. Moskva – objetí a pouto*. Práce, Praha 1992, s. 140.

72 MUSILOVÁ, Milada: *Češi a nacistická propagační akce „Viktoria“*, s. 207–208.

73 *BArch Berlin*, f. R-58, sign. R 58/3102, Meldungen wichtiger staatspolizeilicher Ereignisse, strojopisný koncept z 12. 9. 1941.

74 FRÖHLICH, Elke (ed.): *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II. Diktate 1941–45, Band 1. Juli – September 1941, záznam z 16. 9. 1941*, s. 427.